

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА РАДІОАКТИВНОГО ЗАРАЖЕННЯ

Захист населення і території

Тема лекції:

“Проникаюча радіація та радіоактивне зараження місцевості від ядерного вибуху”

Доповідач: к.т.н. Тарадуда Д.В.

МЕТА ЗАНЯТТЯ

Ознайомити з основними характеристиками проникаючого випромінювання та РЗМ ядерного вибуху

2

ЛІТЕРАТУРА

1. Стеблюк М.І. Цивільна оборона та цивільний захист: Підручник.-2-ге вид., – К.: Знання, 2010. -487 с.
2. Мозаренко Д.И. и др. Гражданская защита области. Том 1-4: Учебник. – Х.: НМЦ ХНТУСХ, 2007 г.
3. Аварії на радіаційно, хімічно та біологічно небезпечних об'єктах: Довідник / Грек А.М., Сакун О.В., Григор'єв О.М. та інш. -Х.: ФВП НТУ «ХП», 2010. - 173 с.4.
4. Чернявський І.Ю. Військова дозиметрія: -Х.: Підручник НТУ “ХП”, 2012. – 560 с.

Вступ.

1 навчальне питання

Характеристика ядерного потенціалу держав

2 навчальне питання

Характеристика радіоактивного зараження місцевості

Закінчення.

Проникаюча радіація — це потік гамма-випромінювання нейтронів, які утворюються під час ядерного вибуху внаслідок реакції й радіоактивного розпаду продуктів поділу. На проникаючу радіацію витрачається до 5 % енергії вибуху. Тривалість проникаючої радіації не більше 10—15 с

Захист населення і території

Класифікація ядерної зброї:

Стратегічна ЯЗ
*(більше 3000 км страт.
цілі в тилу)*

***Оперативно-
тактична ЯЗ***
(в межах опер. глибини)

Тактична ЯЗ
*(до 3000 км на фронті
та ближ. тил)*

Ядерний потенціал

Захист населення і територій

Таблиця 6

Ядерний потенціал

№ п/п	Страна	Кол-во ядерних зарядів	Балл	Средства доставки*										Балл	Общий балл	Рейтинг
				БРМД	БРСД	МБР	КРВБ	УА	СБ	БРПЛ	КРМБ	ПЛ БР	ПЛ КР			
		<i>Коеффициент важности, M_i</i>	<i>0,6</i>	<i>0,4</i>												
1	Великобритания	>450	8	-	-	-	-	-	-	58	-	-	-	7	7,6	6
2	ЕС	>900	Совокупные возможности Великобритании и Франции										8	4		
3	Израиль	>200	7	+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	6	6,6	7
4	Индия	50-100	6	90	85-110	-	-	+	-	-	-	-	-	6,5	6,2	8
5	Китай	>500	8,5	725	35	46	-	+	>82	>36	+	3	+	8	8,3	3
6	Пакистан	30-50	5	166	-	-	-	+	-	-	-	-	-	5	5	9
7	Россия	>4000	9,5	>200	-	430	около 1000	+	79	>200	-	15	-	8,5	9,1	2
8	США	>6000	10	-	-	450	>1500	+	100	730	>1000	14	57	10	10	1
9	Франция	>450	8	-	-	-	84	+	-	96	-	4	-	7,5	7,8	5

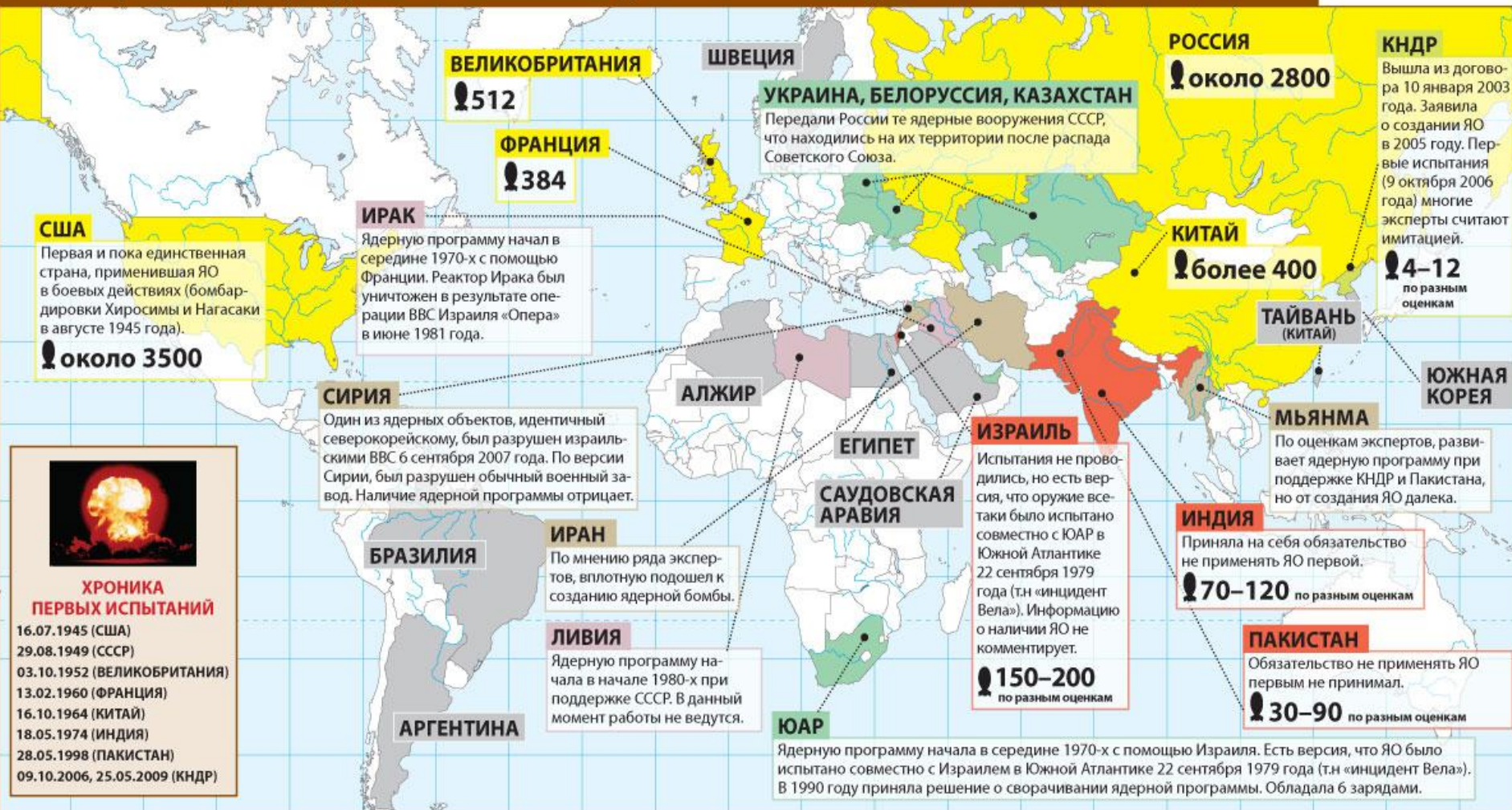
* БРМД — баллистические ракеты малой дальности.
 БРСД — баллистические ракеты средней дальности.
 МБР — межконтинентальные баллистические ракеты.
 КРВБ — крылатые ракеты воздушного базирования.
 УА — ударная авиация.

СБ — стратегические бомбардировщики.
 БРПЛ — баллистические ракеты подводных лодок.
 КРМБ — крылатые ракеты морского базирования.
 ПЛ БР — подводные лодки с баллистическими ракетами.
 ПЛ КР — подводные лодки с крылатыми ракетами.

РАСПРОСТРАНЕНИЕ ЯДЕРНОГО ОРУЖИЯ (ЯО)

Какие страны владеют, владели или пытаются овладеть технологией создания атомной бомбы

ХРОНИКА ПЕРВЫХ ИСПЫТАНИЙ

- 16.07.1945 (США)
- 29.08.1949 (СССР)
- 03.10.1952 (ВЕЛИКОБРИТАНИЯ)
- 13.02.1960 (ФРАНЦИЯ)
- 16.10.1964 (КИТАЙ)
- 18.05.1974 (ИНДИЯ)
- 28.05.1998 (ПАКИСТАН)
- 09.10.2006, 25.05.2009 (КНДР)

Страны, официально обладающие ЯО Данные страны приняли на себя обязательства не применять ядерное оружие против государств, не располагающих таким оружием, за исключением ситуаций, когда они отвечают на ядерный удар или на нападение с применением обычных средств, совершенное в союзе с ядерным государством.	Страны, не подписавшие договор о нераспространении ЯО	Страны, вышедшие из договора о нераспространении ЯО	Страны, добровольно отказавшиеся от ЯО	Страны, военные программы которых были остановлены принудительно	Страны, которые подозревают в разработке ЯО	Страны, которых ранее подозревали в разработке ЯО В настоящий момент их военные ядерные программы были либо добровольно остановлены, либо слухи об их наличии официально опровергнуты МАГАТЭ

число боезарядов на данный момент

Захист населення і території

В сучасній ЯЗ використовується $Pu-239$. Для його отримання необхідний спеціальний реактор, в якому збагачений $U-235$ опромінюється та перетворюється в $Pu-239$. Плутоній виділяти з відпрацьованого палива АЕС. На стадії виділення $Pu-239$ виникає багато рідких радіоактивних відходів.

Проникаюча радіація ядерного вибуху являє собою потік γ -випромінювання й нейтронів.

Захист населення і території

γ - випромінювання й нейтронне випромінювання різні по своїх фізичних властивостях, а загальним для них є те, що вони можуть поширюватися в повітрі в усі сторони на відстані до 2,5-3 км. Проходячи через біологічну тканину, γ - кванти й нейтрони іонізують атоми й молекули, що входять до складу живих клітин, у результаті чого порушується нормальний обмін речовин і змінюється характер життєдіяльності клітин, окремих органів і систем організму, що призводить до виникнення специфічного захворювання — **променевої хвороби.**

Радіоактивним зараженням місцевості (РЗМ) називається зараження місцевості, об'єктів, повітря радіоактивними речовинами (РВ), які випадають з радіоактивної хмари ЯВ, а також, що виникають у результаті взаємодії нейтронів ЯВ із середовищем.

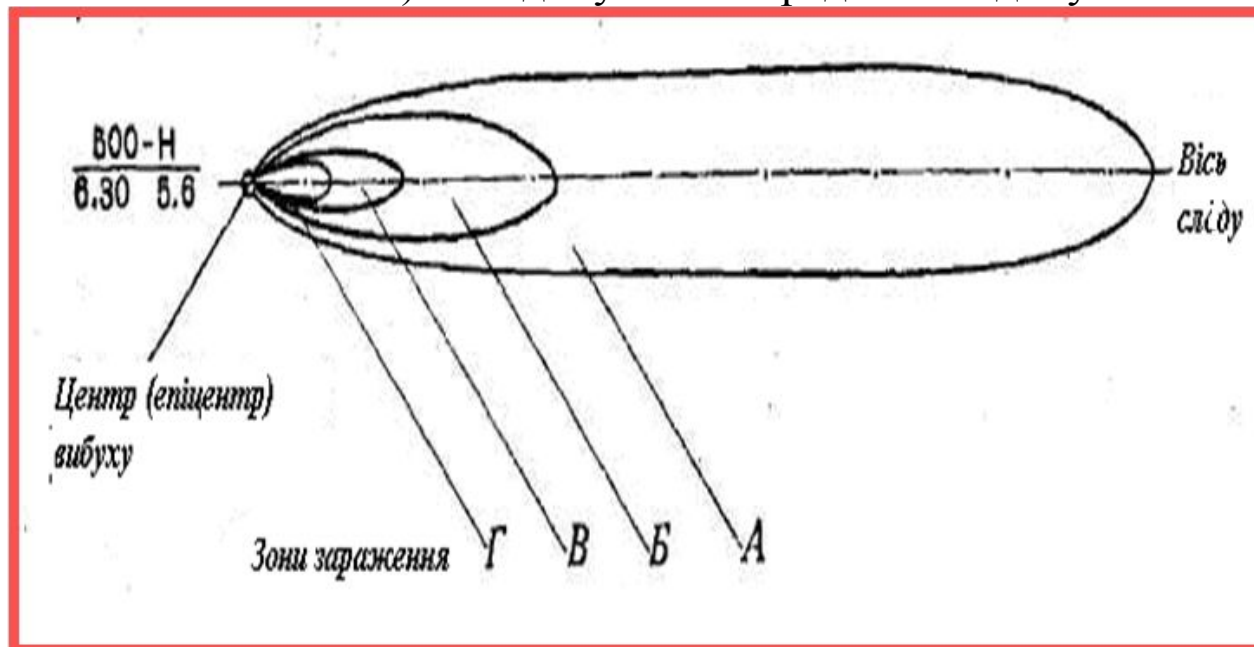
Захист населення і території

Радіоактивне зараження є специфічним вражаючим фактором ядерного вибуху. Воно створюється радіоактивними елементами, які випускають при своєму розпаді, головним чином, гамма-випромінювання й бета-частинки. Вражаюча дія радіоактивного зараження обумовлюється здатністю гамма-випромінювання й бета-частинок іонізувати середовище й викликати радіаційні порушення структури матеріалів.

Рівнем радіації називають потужність дози гамма-випромінювання, що виміряна на висоті 1 м над поверхнею зараженої радіоактивними речовинами землі.

Він характеризується інтенсивністю радіоактивного випромінювання і показником швидкості накопичення дози випромінювання в одиницю часу.

Рівень радіації випромінювання виражається в рентгенах на годину, мілірентгенах на годину, радах (radiation absorbed dose) на годину або мілірадах на годину

Зона помірною зараження

Захист населення і території

Зона зараження	Доза випромінювання до повного розпаду радіоактивних продуктів, рад			Дія радіоактивного зараження на особовий склад військ
	На зовнішній відносно центру (епіцентру) вибуху межі зони	Усередині зони	На внутрішній відносно центру (епіцентру) вибуху межі зони	
A <u>Помірного зараження</u>	40	125	400	Особовий склад військ, що знаходиться в зоні протягом першої доби після її утворення: при відкритому розташуванні може отримати дози зараження, що приводять до втрати боєздатності; в автомобілях, бронетранспортерах, фортифікаційних спорудах, будівлях і т.і., як правило, не отримує доз випромінювання, що призводять до втрати боєздатності.

Зона сильного зараження

Захист населення і території

Зона зараження	Доза випромінювання до повного розпаду радіоактивних продуктів, рад			Дія радіоактивного зараження на особовий склад військ
	На зовнішній відносно центру (епіцентру) вибуху межі зони	Усередині зони	На внутрішній відносно центру (епіцентру) вибуху межі зони	
Б <u>Сильного зараження</u>	400	700	1200	Особовий склад, що знаходиться в зоні відкритого розташування, а також в автомобілях і бронетранспортерах протягом першої доби після її утворення, може отримати дози випромінювання, що призводять до втрати боєздатності. Екіпажі танків за цей же час доз випромінювання, що призводять до виходу з ладу, не отримують.

Зона небезпечного зараження

Захист населення і території

Зона зараження	Доза випромінювання до повного розпаду радіоактивних продуктів, рад			Дія радіоактивного зараження на особовий склад військ
	На зовнішній відносно центру (епіцентру) вибуху межі зони	Усередині зони	На внутрішній відносно центру (епіцентру) вибуху межі зони	
В <u>Небезпечного зараження</u>	1200	2200	4000	Можливі тяжкі радіаційні ураження відкрито розташованого особового складу військ навіть під час короткотермінового перебуванні в зоні, особливо в першу добу після її утворення. Радіаційних уражень може уникнути лише особовий склад, що знаходиться в бліндажах і сховищах під час суворого дотримання регламенту дій на зараженій місцевості.

Зона надзвичайно небезпечного зараження

Захист населення і території

Зона зараження	Доза випромінювання до повного розпаду радіоактивних продуктів, рад			Дія радіоактивного зараження на особовий склад військ
	На зовнішній відносно центру (епіцентру) вибуху межі зони	Усередині зони	На внутрішній відносно центру (епіцентру) вибуху межі зони	
Г <u>Надзвичайно небезпечного зараження</u>	4000	7000	Більше 10 000	Отримують тяжкі радіаційні ураження навіть екіпажі танків, що діють у зоні протягом перших часів після її утворення. Нетривале перебування в зоні особового складу у відкритому положенні можливо лише через тиждень після вибуху.

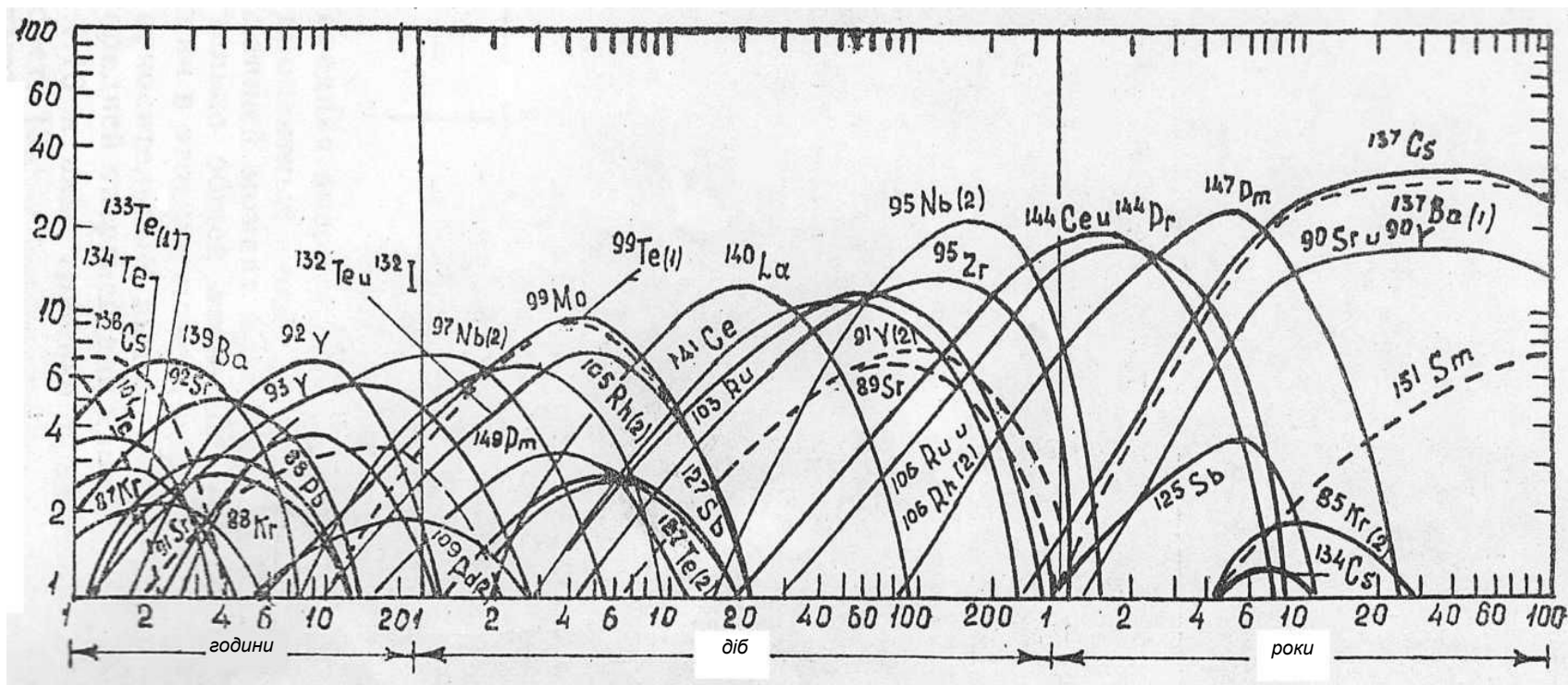

Зміна відносного вкладу окремих продуктів ЯВ у загальну активність з часом для випадку поділу урану-235 термоядерними нейтронами

Захист населення і території

від загальної активності, %

Через декілька місяців зникають усі елементи

з періодом піврозпаду менше тижня; через рік 99,9 % активності припадає на долю восьми радіоактивних елементів; через 20 років залишається лише п'ять радіоактивних елементів, а 99,9 % активності припадає лише на два з них – цезій-137 та стронцій-90

Починаючи з першої години після утворення осколків, загальна швидкість їхнього радіоактивного розпаду може бути охарактеризована наступним співвідношенням:

Захист населення і території

$$\frac{A_2}{A_1} = \left(\frac{t_1}{t_2} \right)^n$$

де t_1 і t_2 – два різних моменти часу після розподілу з інтервалом $\Delta t = t_2 - t_1$ між ними;

A_1 і A_2 – величини активності, що відповідають моментам часу t_1 і t_2 після вибуху;

n – показник ступеня.

Для продуктів вибуху ядерних боєприпасів з урану-235 або плутонію-239 показник ступеня n доцільно брати рівним 1.2 впродовж тривалого часу.

Коли в продуктах ядерного вибуху присутня велика кількість нептунія-239 і урану-237, то під час термоядерного вибуху, показник ступеня n упродовж часу до трьох тижнів може бути прийнятий 1.3, а до трьох місяців – 1.5

Спад активності радіонуклідів під час руйнувань (аварій) АЕС відбувається значно повільніше, ніж у випадку ядерних вибухів тому, що під час експлуатації реактора у ньому накопичуються довгоживучі ізотопи.

Захист населення і території

Радіонуклідний склад і активність (Кі) продуктів поділу ядерного вибуху ($q = 1 \text{ Мт}$) та в активній зоні реактора ($N = 1000 \text{ МВт}$)

Радіонуклід (період піврозпаду)	Активність продуктів на різний час після вибуху (зупинки реактора)				
	1 год	15 діб	3 міс.	1 рік	10 років
Ядерний вибух					
Йод-131 (8 діб)	$5 \cdot 10^7$	$4 \cdot 10^7$	$5 \cdot 10^4$	0	0
Цезій-137 (30,2 р.)	$1,8 \cdot 10^5$	$1,8 \cdot 10^5$	$1,8 \cdot 10^5$	$1,8 \cdot 10^5$	$1,4 \cdot 10^5$
Стронцій-90 (28,5 р.)	$1,7 \cdot 10^5$	$1,7 \cdot 10^5$	$1,7 \cdot 10^5$	$1,7 \cdot 10^5$	$1,3 \cdot 10^5$
Усі радіонукліди	$5 \cdot 10^{11}$	$7 \cdot 10^8$	$9 \cdot 10^7$	$9 \cdot 10^8$	$3 \cdot 10^5$
Ядерний реактор					
Йод-131	$9 \cdot 10^7$	$2,5 \cdot 10^7$	$3 \cdot 10^4$	0	0
Цезій-137	$1,5 \cdot 10^7$	$1,5 \cdot 10^7$	$1,5 \cdot 10^7$	$1,5 \cdot 10^7$	$1,2 \cdot 10^7$
Стронцій-90	$1 \cdot 10^7$	$1 \cdot 10^7$	$1 \cdot 10^7$	$1 \cdot 10^7$	$8 \cdot 10^6$
Усі радіонукліди	$5,6 \cdot 10^9$	$1,6 \cdot 10^9$	$7 \cdot 10^8$	$2,8 \cdot 10^8$	$4,4 \cdot 10^7$

Так, за 10 год. після зруйнування (аварії) АЕС активність радіонуклідів знижується в 1,7 рази, у той час як у разі ядерного вибуху – у 16 разів, а за 3 доби активність радіонуклідів знижується у 2,5 рази та 170 разів відповідно.